

VIDURINIO UGDYMO BENDROSIOS PROGRAMOS: BENDRŪJŲ KOMPETENCIJŲ UGDYMAS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Bendrųjų kompetencijų ugdymas yra integruojamoji Bendrųjų programų sritis, apimanti naują, svarbų mokiniams ir visuomenei ugdymo turinį. Šis ugdymo turinys yra reikalingas įvairioms šiuolaikinio žmogaus socialinės, kultūrinės ir ekonominės veiklos sritims.

2. Šios **ugdymo srities programos paskirtis** – aprašyti bendrąsias kompetencijas, jų ugdymo tikslus ir vertinimo procesą. Bendrosios kompetencijos yra svarbi sudėtinė visų dalykinių kompetencijų dalis ir, sparčios visuomenės kaitos sąlygomis, yra ypač svarbios asmens brandai ir rengimuisi tolesniam mokymuisi ir sėkmingai profesinei karjerai.

3. Bendrųjų kompetencijų ugdymo bendroji programa skirta: visiems pedagogams, kurie moko 11-12 klasių (III-IV gimnazijos klasių) mokinius; mokymo priemonių rengėjams; aukštųjų mokyklų dėstytojams; vadovams, kurie organizuoja ir koordinuoja ugdymą mokyklose.

4. Bendrųjų kompetencijų ugdymas turėtų būti integruojamas į visų dalykų ugdymo turinį, tapti mokyklos gyvenimo dalimi, atsispindėti tiek pamokinėje, tiek ir nepamokinėje veikloje.

5. Bendrųjų kompetencijų ugdymo programa suderinta su Pagrindinio ugdymo bendrųjų programų 11 priedo „Bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių ugdymas“ turiniu ir toliau plėtoja bendrųjų kompetencijų ugdymo idėjas. Šioje Bendrojoje programoje, lyginant ją su Pagrindinio ugdymo bendrųjų programų 11 priedu, išskirta dar viena bendroji kompetencija – kultūrinė, kuri viduriniame ugdyme yra ypač svarbi ugdant asmens gebėjimą kūrybiškai dalyvauti kultūriniame gyvenime.

II. UGDYMO SRITIES IR KOMPETENCIJŲ UGDYMO TIKSLAI

6. **Ugdymo srities tikslas** – padėti mokiniams ugdytis gyvenimui žinių visuomenėje būtinas *mokėjimo mokytis, komunikavimo, pažinimo, socialinę pilietinę, iniciatyvumo ir kūrybingumo, asmeninę ir kultūrinę kompetencijas*, praturtinti ugdymo turinį aktualiomis mokiniams ir visuomenei ugdomosiomis užduotimis ir veiklomis.

7. Kompetencijų ugdymo tikslai.

7.1. *Mokėjimo mokytis kompetencijos* ugdymo tikslas – išugdyti atsakingą už savo mokymąsi, gebantį reguliuoti mokymosi procesus, įvaldžiusį svarbiausius mokymosi gebėjimus ir pasirengusį tobulinti savo mokymąsi asmenį.

7.2. *Komunikavimo kompetencijos* ugdymo tikslas – išugdyti gebantį veiksmingai bendrauti ir bendradarbiauti įvairiose komunikacinėse situacijose asmenį.

7.3. *Pažinimo kompetencijos* ugdymo tikslas – išugdyti kritiškai mąstantį, pasirengusį spręsti problemas ir tyrinėti asmenį.

7.4. *Socialinės pilietinės kompetencijos* ugdymo tikslas – išugdyti atsakingą, sąžiningą, aktyvų, demokratinėmis nuostatomis besivadovaujantį, tėvynę mylintį pilietį.

7.5. *Iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencijos* ugdymo tikslas – išugdyti nebijantį rizikuoti, atkaklų, vertinantį autentiškumą, gebantį veiksmingai realizuoti idėjas, atsakingą kūrėją ir novatorių.

7.6. *Asmeninės kompetencijos* ugdymo tikslas – išugdyti pozityviai mąstantį, garbingą, sąžiningą, sunkumus įveikti gebantį, atsakingą savo gyvenimo kūrėją.

7.7. *Kultūrinės kompetencijos* ugdymo tikslas – išugdyti sąmoningą kultūros puoselėtoją ir kūrybingą kultūros procesų dalyvį.

III. PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS

8. Ugdant mokinių esminius dalykinius gebėjimus ir bendrąsias kompetencijas, svarbu ypatingą dėmesį sutelkti mokinių mokymosi motyvacijai. Tikėtina, kad kompetencijų ugdimosi rezultatai bus geresni, jei mokiniai supras gebėjimų ir kompetencijų svarbą jų gyvenimui, mokymuisi, būsimai darbinei karjerai ir jausis atsakingi už savo kompetencijas. Mokiniam reikia padėti suprasti, kaip kompetencijos susiformuoja, kaip jas galima ugdyti ir kokius kompetencijų ugdimosi tikslus jie galėtų sau kelti, atsižvelgdami į savo mokymosi pasiekimus.

9. Kiekvienos kompetencijos ugdymą reikia kruopščiai planuoti, nes tai ilgalaikis procesas. Norint pasiekti pastebimų kompetencijos ugdymo rezultatų, dažnai neužtenka vienos arba kelių pamokų, o reikia daug daugiau mokymosi laiko. Todėl keliant kompetencijų ugdymo tikslus atskiriems mokymosi etapams, planuojant ugdymo procesą ir numatant pasiekimų vertinimą, naudinga kompetenciją išskaidyti į smulkesnes sudėtines dalis – subkompetencijas ir gebėjimus.

10. Norint pasiekti gerų kompetencijų ugdymo rezultatų, ypač svarbus tinkamas ugdymo individualizavimas. Todėl skaidant kompetenciją į sudėtines dalis, verta atsižvelgti į konkrečią ugdymo situaciją – mokinių socialinę ekonominę padėtį, amžiaus tarpsnio ypatumus, mokymosi poreikius ir pasiekimus. Skaidydamas kompetenciją į sudėtines dalis, mokytojas turėtų kūrybingai ieškoti veiksmingų sprendimų. Į kompetencijų ugdymo tikslų formulavimą ir planavimą svarbu įtraukti ir mokinius. Tai motyvuoja mokinius, skatina būti atsakingais už savo mokymąsi, gerina mokymosi rezultatus.

11. Planuojant kompetencijų, subkompetencijų, gebėjimų ugdymą ir vertinant mokymo ir mokymosi rezultatus, naudinga apsibrėžti kiekvienos iš kompetencijos sudėtinių dalių pasiekimų lygius. Tokių lygių kiekviename ugdymo etape turėtų būti apibrėžta bent keletas, kad mokiniai galėtų geriau suprasti mokymosi perspektyvą. Kompetencijos sudėtinių dalių pasiekimo lygius galima apsibrėžti pagal vieną ar keletą šių požymių: mokinio savarankiškumo atliekant užduotis lygį; mokinio pasitikėjimo savo jėgomis lygį; tikimybės, kad mokinys sėkmingai atlikti užduotis, didumą; kontekstų, kuriuose mokinys gali panaudoti savo gebėjimus, įvairovę; užduočių, kurias mokinys geba atlikti, sudėtingumo lygį; užduočių atlikimo kokybę.

12. Siekiant tinkamai integruoti bendrųjų kompetencijų ugdymą į dalyko ilgalaikius ir trumpalaikius ugdymo planus, turi būti keliami dvejetainiai ugdymo tikslai ir/ar uždaviniai – dalyko ir bendrųjų kompetencijų ugdymo.

13. Bendrųjų kompetencijų ugdymas vidurinio ugdymo pakopoje yra svarbiausia dalykų mokymo vidinės ir išorinės integracijos ašis. Vidurinio ugdymo efektyvumą gali ženkliai padidinti mokyklos vadovų ir mokytojų bendras darbas, visiems kartu planuojant suderintą bendrųjų kompetencijų ugdymą mokykloje ir racionaliai pasidalijant kompetencijų ugdymo uždavinius ir atsakomybę tarp ugdymo sričių ir mokomųjų dalykų. Gerų rezultatų pasiekama, kai mokyklos bendruomenė išsikelia aiškus, visai mokyklai aktualius bendrųjų kompetencijų ugdymo prioritetus ir nuosekliai jų laikosi.

14. Mokiniam ugdyti bendrąsias kompetencijas ypač padeda turtingos (teikiančios daug ugdymo ir ugdimosi galimybių) užduotys: reikalaujančios mąstymo ir aktyvaus mokinių išitraukimo; skatinančios kūrybingumą ir žinių taikymą; teikiančios galimybių apibendrinimams; skatinančios gilų ugdymo srities esminių principų supratimą; leidžiančios rinktis skirtingus atlikimo būdus; skirtos įvairių gebėjimų ugdymui; teikiančios galimybių įvairių pasiekimų lygių mokiniam; leidžiančios bendradarbiauti ir diskutuoti; teikiančios galimybių mokiniam pajusti pasitikėjimą savo jėgomis ir tapti savarankiškais.

15. Siekiant kompetencijas ugdyti sparčiau ir efektyviau, mokiniam perteikiamas pakankamai platus gebėjimų ir kompetencijų mokymosi strategijų arsenalas. Mokiniam sudaromos sąlygos bandyti taikyti įvairias strategijas mokantis ir atliekant užduotis.

16. Kad bendrųjų kompetencijų ugdymas būtų sėkmingas, reikia sukurti intelektualiai ir emociškai saugią, daug įvairių mokymosi galimybių teikiančią mokymosi aplinką.

IV. MOKINIŲ PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

17. Laukiami mokinių pasiekimai

17.1. Ugdant **mokymosi mokytis kompetenciją**, siekiama, kad mokiniai:

17.1.1. nusiteiktų sėkmingam mokytis;

17.1.2. kontroliuotų ir reguliuotų savo būsenas, atsižvelgdami į situacijas;

17.1.3. išmanytų savo charakterio, mokymosi ir galimybių ypatumus, gebėtų teisingai įvertinti užduočių sunkumą;

17.1.4. kontroliuotų savo mokymąsi – pasinaudodami grįžtamojo ryšio informacija, keltų mokymosi tikslus, organizuotų mokymosi veiklas;

17.1.5. taikytų asmeniškai tinkamiausias mokymosi strategijas.

17.2. Ugdant **komunikavimo kompetenciją**, siekiama, kad mokiniai:

17.2.1. laikytusi svarbiausių komunikavimo taisyklių ir susitarimų ir suprastų jų svarbą;

17.2.2. komunikuotų remdamiesi socialinio ir kultūrinio konteksto pažinimu, paisytų adresato poreikių;

17.2.3. bendrautų, aiškintųsi prasmes ir jas kurtų, tikslingai naudodamiesi komunikavimo įrankiais;

17.2.4. naudotųsi verbalinėmis ir neverbalinėmis strategijomis, norėdami būti suprasti ir suprasti kitus;

17.2.5. laikytusi kalbos normų;

17.2.6. naudotųsi informacinėmis komunikacinėmis technologijomis.

17.3. Ugdant **pažinimo kompetenciją**, siekiama, kad mokiniai:

17.3.1. ieškotų informacijos ir ją nagrinėtų;

17.3.2. sistemiškai, logiškai mąstytų, apibendrintų ir padarytų pagrįstas išvadas;

17.3.3. keltų problemas ir klausimus, teisingai pasirinktų ir taikytų įvairias problemų sprendimo strategijas, ieškotų pagrįstų atsakymų;

17.3.4. kritiškai mąstytų ir vertintų įvairius informacijos šaltinius, alternatyvius požiūrius;

17.3.5. atliktų tyrimus, keltų ir tikrintų hipotezes, nustatytų priežastis, pokyčius ir pasekmes;

17.3.6. derintų su kitais ir praktiškai taikytų įvairius pažinimo ir mąstymo būdus;

17.3.7. įsivertintų savo mąstymo veiksmingumą ir numatytų galimybes jį tobulinti.

17.4. Ugdant **socialinę pilietinę kompetenciją**, siekiama, kad mokiniai:

17.4.1. suprastų kitų žmonių poreikius, jausmus, skirtingas nuomones ir įsitikinimus, suteiktų jiems reikalingą pagalbą;

17.4.2. užmegztų ir palaikytų geranoriškus santykius su kitais, konstruktyviai spręstų ginčus ir konfliktus;

17.4.3. bendradarbiautų, dirbtų komandoje, siektų bendrų tikslų, spręstų problemas, derintų įvairias nuomones, susitartų ir įvertintų bendradarbiavimo rezultatus;

17.4.4. suprastų savo tapatumą ir vaidmenį bendruomenėje, naudotųsi savo teisėmis ir atsakingai atliktų pareigas, laikytusi įstatymų;

17.4.5. naudotų demokratiškas poveikio priemones, argumentuotų ir įtikintų, kad reikia veikti, skatintų kitus, inicijuotų pokyčius;

17.4.6. dalyvautų aplinkosauginėje veikloje, vadovautųsi darnaus vystymosi principais, prisidėtų prie šalies ir pasaulio paveldo saugojimo.

17.5. Ugdant **iniciatyvumo ir kūrybingumo** kompetenciją, siekiama, kad mokiniai:

17.5.1. išmanytų ir naudotų tinkamas idėjų paieškos strategijas ir mokėtų rasti įkvėpimo šaltinius;

17.5.2. pasitelkę vaizduotę, drąsiai generuotų įvairias idėjas;

17.5.3. gebėtų apgalvoti, atrinkti, patikrinti idėjas ir jas veiksmingai realizuoti;

17.5.4. pasitelkęs vaizduotę, išvelgtų netikėtas idėjų sąsajas ir idėjų pritaikymo nestandartinėse situacijose galimybes;

17.5.5. rodytų iniciatyvą, nevengtų apgalvotai rizikuoti, klysti, plėtoti inovatyvias, autentiškas idėjas;

17.5.6. paaiškintų kitiems savo sumanymus, jų inovatyvumą ir veiksmingumą.

17.6. Ugdant **asmeninę kompetenciją**, siekiama, kad mokiniai:

17.6.1. suvoktų save kaip laisvus, atsakingus asmenis ir apmąstytų savo tapatumą.

17.6.2. adekvačiai vertintų asmenines savybes, pasitikėdami savimi jas tobulintų;

17.6.3. apmąstytų gyvenimo prasmę, keltų tikslus, garbingai, sąžiningai, kryptingai ir atkakliai jų siektų;

17.6.4. suprastų, valdytų ir tinkamai reikštų savo emocijas ir jausmus;

17.6.5. vadovautųsi visuotinai priimtomis moralės nuostatomis ir numatydami savo veiksmų padarinius elgtųsi atsakingai;

17.6.6. rūpintųsi sveikata ir brangintų gyvybę, saugiai elgtųsi, vengtų žalingų įpročių, rizikos atveju ieškotų pagalbos;

17.6.7. pozityviai mąstytų, priimtų gyvenimo iššūkius ir pokyčius, numatytų pasirinkimo galimybes, gebėtų įveikti sunkumus.

17.7. Ugdant **kultūrinę kompetenciją**, siekiama, kad mokiniai:

17.7.1. suprastų tautos, šalies, Europos ir pasaulio kultūros prasmę, vertę ir sąsajas;

17.7.2. orientuotųsi kultūrinėje erdvėje (būtų susipažinę su svarbiausiais kultūros paveldo ir etninės kultūros objektais, kultūros reiškiniiais, kultūros kūrėjais, kultūriniais skirtumais ir panašumais) ir suprastų šiuolaikinės kultūros raidos tendencijas;

17.7.3. suprastų atsakingo, kūrybiško požiūrio į kultūrą svarbą ir aktyviai kūrybingai dalyvautų kultūrinėje veikloje;

17.7.4. būtų išsiugdę estetinių skonį ir kritiškai vertintų stereotipus;

17.7.5. išmąnytų etiketą;

17.7.6. suprastų kūrybinių industrijų svarbą ekonomikai;

17.7.7. gebėtų pagarbiai ir tolerantiškai bendrauti su kitų kultūrų atstovais ir spręsti tarpkultūrinio bendravimo problemas.

18. Mokinių kompetencijų vertinimas

18.1. Kompetencija yra ypač sudėtinga mokinio nuostatų, gebėjimų ir žinių visuma, todėl mokyklinėje praktikoje ją visapusiškai įvertinti būtų labai sunku. Formalus sumuojamasis vertinimas leidžia įvertinti tik pasirinktos mokinio bendrosios kompetencijos atskiras sudėtines dalis. Apie konkrečios mokinio bendrosios kompetencijos ugdymo rezultatus paprastai sprendžiama iš jo kompetencijos atskirų sudėtinių dalių įvertinimų.

18.2. Sėkmingam bendrųjų kompetencijų ugdymui ypač svarbus tinkamas formuojamasis vertinimas, nes kompetencijos įgyjamos tik mokiniui aktyviai ir veiksmingai mokantis. Geras formuojamasis vertinimas sužadina mokinio vidinę motyvaciją mokytis, neleidžia jam nukrypti nuo teisingų kompetencijų ugdimosi tikslų ir leidžia pasirinkti veiksmingą mokymosi kelią. Be to, formuojamojo vertinimo procese mokinys išmoksta įsivertinti savo pasiekimus ir pažangą, o tai yra svarbi kompetencijos dalis.

18.3. Kompetencijų sudėtinių dalių vertinimo užduotys turi būti pakankamai turtingos, išsamiai atskleidžiančios mokinio įgytus gebėjimus, subkompetencijas ir mokinio pasirengimą jas derinti.

18.4. Neformaliai įvertinti mokinių nuostatas, sudarančias kompetencijų pagrindą, ir pačias mokinių kompetencijas mokytojas geriausiai gali stebėdami mokinių darbą, įtraukdamas mokinius į vertinimo ir įsivertinimo procesą, bendradarbiaudamas ir diskutuodamas su jais, gretindamas gautus iš įvairių šaltinių vertinimo duomenis.